

עיונים באורות התורה

פסקה א' - חלק שני: תורה שבעל פה

נכתב בסייעתא דשמיא
על ידי

חגי קורץ
שלמה ליפשיץ

ישיבת מרכז הרב, ירושלים

פסקה א' - חלק שני: תורה שבעל פה

בתורה שבעל פה אנו יורדים כבר אל החיים. אנו חשים שהננו מקבלים את האורה העליונה בצנור השני שבנשמה, בצנור המתקרב לחיי המעשה. אנו חשים, שרוח האמה, הקשורה כשלהבת בגחלת באור תורת אמת, היא גרמה באפיה המיוחד, שתורה שבעל פה נוצרה בצורתה המיוחדת. ודאי כלולה היא תורת האדם הזאת בתורת ה', - תורת ה' היא גם היא. העין הפקוחה של צופה באספקלריה המאירה הנאמן בכל בית ה', לא אפשר שממנה תהיה נעלמת שפעת-חיים זאת לכל פתוחיה. גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נאמר למשה מסיני. ושני אורים הללו עושים עולם שלם, ששמים וארץ ישקו בתוכו.

פתיחה

בקריאה ראשונה של הפסקה עולות כמה שאלות:

- מה ענינה של רוח האומה לתושבע"פ, הרי היא לכאורה פרשנות לתורה שבכתב?
- מהי 'תורת אמת', וכי תושבע"פ אינה אמת?
- כיצד כלולה תושבע"פ בתורה שבכתב?
- תלמיד ותיק 'עתיד לחדש' - כיצד ראה זאת מרע"ה?

כדי לברר את הסוגיא, אנו נפתח את הדין ונעלה כמה שאלות יסודיות:

- א. מה ההבדל המהותי בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ?
- ב. האם וכיצד תורה שבע"פ ושכתב משפיעות זו את זו?
- ג. מהי תושבע"פ? יצירה אלוקית שניתנה בסיני / פרי המצאה אנושית של חכמי ישראל?
- ד. מה משמעות המחלוקת בין חכמי ישראל?
- ה. מהו היחס בין האומה לתורה שבע"פ?
- ו. תורה שבע"פ - מדוע לא נכתבה?

מקורות:

- א. הקדמת הרמב"ם למשנה, וראה בבאורי הרב שילת שם.
- ב. דרשות הר"ן (דרוש השביעי עמ' קיב ועיי"ש).
- ג. גיטין ס: אמר ר"א... רש"י וריטב"א (מוסה"ק)
- ד. מגילה יט: 'ככל הדברים' ברכות ה. 'להורתם' ומהר"ץ חיות שם.
- ה. 'אלו ואלו דברי אלוקים' ערובין יג: ריטב"א שם ורש"י כתובות נו.
- ו. טור או"ח (סי' קלט) באור נוסח ברכת התורה.
- ז. דברים (ל, יד) רש"י ושפתי חכמים.
- ח. הרצ"ה על הזוגות בפרשיות השבוע (בראשית עמ' 148 ועוד).

תוכן

- א. הקדמה- מהי תורה שבע"פ?
- ב. מה בדיוק קיבל משה?
- ג. סוגיות העוסקות בענין זה
- ד. דברי הרב:
- 'תורת אמת' ו'תורת האדם'
- 'תורת ה' גם היא'
- ה. סיכום

א. הקדמה- מהי תושבע"פ?

'משה קיבל תורה מסיני'- משה לימד את עמ"י תורה, תורה שבכתב, אותה כתב ומסר לכל השבטים, ופירושה- תורה שבע"פ, שכשמה - בע"פ, וכ"כ הרמב"ם (הקדמה לפיה"מ):

דע כי כל מצוה שנתן הקב"ה למשה רבינו ע"ה, נתנה לו בפירושה, היה אומר לו המצוה ואחר כך אומר לו פירושה וענינה, וכל מה שהוא כולל ספר התורה...ואח"כ ילמדום פירושי המצוה ההיא הנתונה מאת השם. והפירוש ההוא היה כולל ענינים. והיו כותבים המצוה ולומדים על פה הקבלה. וכן אמרו רבותינו ז"ל בברייתא (בתורת כהנים), וידבר ה' אל משה בהר סיני, מה תלמוד לומר בהר סיני, והלא כל התורה כולה נאמרה מסיני, אלא לומר לך מה שמטה נאמרה בכלליה ובפרטיה ודקדוקיה מסיני, אף כל המצוות נאמרו כלליהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני: והנה לך משל, שהקב"ה אמר למשה, בסכות תשבו שבעת ימים (ויקרא כג). אחר כן הודיע שהסוכה הזאת חובה על הזכרים לא על הנקבות, ושארין החולים חייבין בה ולא הולכי דרך, ושלא יהיה סוכה אלא בצמח הארץ, ולא יסככנה בצמר ולא במשי ולא בכלים, אפילו מאשר תצמח הארץ, כגון הכסתות והכרים והבגדים. והודיע שהאכילה והשתיה והשינה בה כלו חובה, ושלא יהיה בחללה פחות משבעה טפחים אורך על שבעה טפחים רוחב, ושלא יהיה גובה הסוכה פחות מעשרה טפחים. וכאשר בא הנביא ע"ה, נתנה לו המצוה הזאת ופירושה. וכן השש מאות ושלוש עשרה מצוות הם ופירושם. המצוות בכתב והפירוש על פה...

כיום, אנו אומרים 'תושבע"פ' על משנה, תלמוד, אגדות, מדרשים ושאר כל חלקי התורה אשר אינם כתובים בספר התורה.

יש לברר האם חלקים נוספים אלו- תורה שבע"פ המצויה בידינו, ניתנו למשה בסיני או לא.

עוד צריך להבין מהי משמעות המחלוקות שהתגלו בין רבותינו בכל הדורות?

ניתן להעלות שתי אפשרויות:

א. **תושבע"פ שמיימית**- מרע"ה קיבל בסיני תורה שבכתב וביחד איתה גם את כל הפרטים- כל ההלכות פסוקות וברורות, אלא שבמשך הדורות נשתכחה התורה והחלו לצוץ מחלוקות, כל ענין המחלוקות הוא רק לגלות מה נאמר למשה בסיני.

לדרך זו יש רק אמת אחת והצד השני טועה, שהרי בסיני נאמרה הלכה פסוקה ללא מחלוקת.

ב. תושבע"פ ארצית- בסיני ניתנה תורה שבכתב, והיא הכללים הבסיסיים, וביחד עמה ניתנה הדרכה מעשית פשוטה ומקוצרת כיצד לקיים את התורה, במשך הדורות המציאות התפתחה, ועל כן נתנה התורה מראש כח לחכמי ישראל לדון ולחדש תושבע"פ, וזוהי מצוות 'אחרי רבים להטות', שהתורה תתחדש ע"פ הסכמת רוב החכמים, משורש זה דנו חכמי ישראל בכל דור ודור וחדשו הלכות ומחלוקות.

לדרך זו דברי חכמינו לא ניתנו בסיני, אלא הם מחודשים בידי בני אדם.

ב. מה קיבל משה בסיני?

נראה שבדבר זה נחלקו הראשונים, כתב הרמב"ם (שם)¹:

כל מה שקבל משה, הוא, או אחד מן הזקנים, אין לדבר עליו ולא נפלה בו מחלוקת. ומי שלא שמע בו פירוש מפי הנביא ע"ה, מן הענינים המשתרגים מהם, הוציא דינים בסברות, במדות השלש עשרה, הנתונות על הר סיני, שהתורה נדרשת בהם.

ובאותם הדינים שהוציאו יש דברים שלא נפלה בהן מחלוקת אבל הסכימו עליהם, ויש מהם מה שנפלה בו מחלוקת בין שתי דעות, זה אומר בכה וזה אומר בכה, וזה סובר ונתחזקה לדעתו, וזה סובר סברא ונתחזקה לדעתו, כי מדות ההיקש שעל דרך ההוכחות יקרה בסברותיהם המקרה הזה. וכשהיתה נופלת המחלוקת היו הולכים אחרי הרוב, כמו שנאמר, אחרי רבים להטות (שמות כג)...

וכאשר כלל הדעות והדברים, החל לחבר המשנה, שהיא כוללת פירוש כל המצוות הכתובות בתורה. מהם קבלות מקובלות מפי משה ע"ה, ומהם דעות הוציאו בדרך הסברא ואין עליהם מחלוקת, ומהם דעות שנפלה בהם מחלוקת בין שתי הסברות, וכתב אותם במחלוקותיהם, פלוני אומר כך ופלוני אומר כך. ואילו היה האחד חולק על רבים, היו נכתבין דברי האחד ודברי הרבים, ונעשה הדבר ההוא לענינים מועילים מאד, ונזכרו במשנה בעדיות (פ"א) ואני אזכרם.

מבואר בדברי הרמב"ם שמרע"ה קיבל תורה שבכתב עם פירושה בע"פ, ובכל מה שקיבל משה, לא נפלה מחלוקת.

אך במשך הדורות צצו מקרים ושאלות חדשות שלא ניתנו מסיני, ואותם למדו החכמים ביג' מידות וכדו', ובהם נפלה מחלוקת. רבי יהודה הנשיא אסף את שני החלקים הללו, וכנסם למקום אחד, הוא הנקרא 'משנה'.

כלומר, מה שאנו מכנים 'תושבע"פ' מורכב משני חלקים: א. פירוש התורה שניתן למשה. ב. מקרים חדשים שחידשו חכמינו².

אבל הר"ן בדרשות (דרוש חמישי נוסח ב', וחזר על כך בדרוש שביעי) סבר אחרת:

¹ דברים דומים כתב הרמב"ם בהקדמתו ליד החזקה, עיי"ש.

² ואולי אלו דברי ר' חננאל (פסחים לח:): 'כל הדברים המפורשים במשנה הלכה למשה מסיני הן ואע"פ שהן שנויים סתמא'. ומשמע דהמפורש במשנה ניתן למשה, אך המחלוקת מחודשות, ועיין.

כבר ידוע שכל התורה שבכתב ושבעל פה נמסרה למשה, כמו שאמרו במגלה (יט): אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן מאי דכתיב ועליהם ככל הדברים וגו' מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגלה. דקדוקי סופרים הם המחלוקות וחלוקי הסברות שבין חכמי ישראל, וכלן למדם משה מפי הגבורה, ומסר בו כלל אשר בו יודע האמת, והוא אחרי רבים להטות...

הר"ן סובר שמרע"ה קיבל לא רק פירוש מצומצם לתורה שבכתב, אלא את כל תושבע"פ כולה, כולל כל החידושים והמחלוקות, אלא שביחד עם כל האפשרויות נמסר הכלל 'אחרי רבים להטות', והיינו שלמעשה תהיה הלכה אחת.

בנוסף אחר אפשר לומר, שלפי הרמב"ם משה קיבל 'שו"ע' - הדרכה מעשית לקיום תורה שבכתב, ולפי הר"ן משה קיבל את כל הש"ס - כל הצדדים והסברות האפשריות.

ג. סוגיות העוסקות בעניין זה:

1. גיטין ס:

אמר רבי אלעזר תורה רוב בכתב ומיעוט על פה שנא' אכתוב לו רובי תורתו כמו זר נחשבו. וריו"ח אמר רוב על פה ומיעוט בכתב שנא' כי על פי הדברים האלה. ואידך נמי הכתיב אכתוב לו רובי תורתו ההוא אתמוהי קא מתמה אכתוב לו רובי תורתו הלא כמו זר נחשבו ואידך נמי הכתיב כי על פי הדברים האלה ההוא משום דתקיפי למיגמרינהו.

וצריך להבין כיצד יתכן שרוב התורה הוא בכתב, הרי תושבע"פ כוללת את המשנה, התלמוד מדרשים ועוד, ולעומ"ז תורה שבכתב אינה אלא כד' ספרים בלבד?

רש"י כבר התעורר לקושי זה ופרש:

רוב בכתב - רוב התורה תלויה במדרש שכתובה למידרש בכלל ופרט וגזירה שוה ושאר מדות שהתורה נדרשת בהן: ומיעוטה על פה - שאין רמז ללמוד לה בתורה אלא למשה נאמר על פה:

כלומר אין כוונת ר' אלעזר לכל התושבע"פ, אלא רק לחלק תושבע"פ שאין לו שורש ורמז במקרא, והוא מיעוט.

אבל הריטב"א (כת"י, הוצאת מוסה"ק) כתב:

אע"ג דחזינן דתושבע"פ נפישא מתורה שבכתב זהו משום פלוגתא ודקדוקי ותקנתא דמתווספו עלה ושקלא וטריא ופרוקי אבל כשניתנה מהר סיני רוב בכתב ומיעוט בע"פ.

כלומר, תושבע"פ שניתנה מסיני לא ניתנה עם כל המחלוקות וההסתעפויות, תוספות אלו הן יצירות אנושיות ואינן כלולות בדיון הגמ' האם הרוב הוא תורה שבכתב או שבע"פ. ומבואר לכאורה כדברי הרמב"ם, דמשה קיבל רק את פירוש מצומצם לתורה, והמחלוקות מחודשות על ידי חכמינו.

2. מגילה יט:

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מאי דכתיב ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה.

ברכות ה.

אמר ר"ל מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם לוחות אלו עשרת הדברות תורה זה מקרא והמצוה זו משנה אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים להורותם זה גמרא מלמד שכולם נתנו למשה מסיני:

פשטי הסוגיות מורים להדיא שמרע"ה קיבל את כל התורה כולה, כולל מקרא מגילה, כולל דקדוקי סופרים וחידושי תלמיד ותיק, וכתב רבנו בחיי (שמות כד, יב): 'להורותם זה תלמוד מלמד שכולן ניתנו למשה מסיני.. להורותם הלמ"ד והמ"ם שבעים ובאמצע תורה, וזהו ע' פנים לתורה'.

אך ניתן לישב סוגיות אלו גם עם שיטת הרמב"ם, וכך בארו כמה מרבותינו:

מהר"ץ חיות:

ברכות ה. - הקב"ה מסר למשה מדות הנדרשות וחכמים מוציאים מכללים אלו תולדות וענפים שונים, לומדים סתום מן המפורש, וכל הפרטים הללו המה מונחים בכלל. מגילה יט. יש רמז בתורה שמותר לכתוב זכר עמלק עד פעם רביעית ועי"ז התירו סנהדרין כתיבת המגילה³.

כלומר אין הגמרא כפשוטה, ולא נמסרו פרטי הדברים למשה, אלא רק הכללים, ומהם הוציאו חכמינו את כל תושבע"פ, אך פרטים אלו לא נאמרו למשה בסיני. התני"ט (הקדמה למשנה) כתב שהקב"ה רק הראה למרע"ה את הכל, אך לא מסר או לימד לו הכל⁴, רק הכללים נמסרו למרע"ה, אך הפרטים והסברות מתחדשים.

אכן בדברי המדרש מפורש שלא כדבריהם: **ילקוט שמעוני שמות** – (לד, רמז תה)

כשבא הקב"ה ליתן את התורה אמר למשה על סדר המקרא והמשנה והאגדה והתלמוד שנאמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה אפילו מה שישאל תלמיד ותיק לרבנו. אמר ליה הקב"ה לך ולמדה את בניי אמר ליה משה רבנו של עולם כתוב אתה לבניך. אמר ליה מבקש אני ליתן אותה לכם בכתב אלא שגלוי לפני שעתידים אומות העולם לשלוט בהם וליטול אותה מהם ויהיו בני כאומות העולם. אלא המקרא תתן להם בכתב והאגדה והמשנה והתלמוד על פה. ויאמר ה' אל משה כתב לך זה מקרא. כי ע"פ המשנה והתלמוד שהן מבדילים בין ישראל ובין אומות העולם.

3. עירובין יג:

אמר רבי אבא אמר שמואל שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים הן והלכה כבית הלל וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן מפני

³ עוד עיין במאמרו של ר' בניהו שנדורפי הי"ו (מבית מדרשינו גיטין ח"ב), שהרחיב בענין זה.
⁴ ברמב"ם קצת משמע, שכל מה שלמד משה לימד לבני ישראל, וצ"ע.

שנוחין ועלובין היו ושונין דבריהן ודברי בית שמאי ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.

וצריך להבין כיצד יתכן שיהיו שתי הסברות אמת, הרי אחת דיבר אלוקים?

וכבר עמד על כך הריטב"א שם, וז"ל:

אלו ואלו דברי אלהים חיים - שאלו רבני צרפת ז"ל האיך אפשר שיהו אלו ואלו דברי אלהים חיים וזה אוסר וזה מתיר ותרצו כי כשעלה משה למרום לקבל התורה **הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר** ושאל להקב"ה על זה ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהיה הכרעה כמוחם ונכון הוא לפי הדרש ובדרך האמת יש טעם סוד בדבר:

מהלך זה מתאים לשיטת הר"ן, אך הרמב"ם יצטרך להסביר כדברי רש"י (כתובות נז.) וז"ל:

...כי פליגי תרי אמוראי בדין או באיסור והיתר כל חד אמר הכי מיסתבר טעמא אין כאן שקר כל חד וחד סברא דידיה קאמר מר יהיב טעמא להיתירא ומר יהיב טעמא לאיסורא מר מדמי מילתא למילתא הכי ומר מדמי ליה בעניינא אחרינא ואיכא למימר **אלו ואלו דברי אלהים חיים הם זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא** שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים בשינוי מועט⁵:
כלומר, שתי הסברות נכונות ויש להם מקום, אלא שנחלקו איזו סברא שייכת במקרה דידן.

ובדרך זו יש לבאר גם את הסוגיא חגיגה ג:

בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה תלמוד לומר **כולם נתנו מרועה אחד** אל אחד נתנן פרנס אחד אמרן מפי ארון כל המעשים ברוך הוא דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה, אף אתה **עשה אזניך כאפרכסת וקנה לך לב מבין לשמוע** את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים את דברי אוסרין ואת דברי מתירין את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין.

וכתב שם המהרש"א:

העולה מדבריהם אלו דברי המטמאין והמטהרין כולם דברי אלהים חיים הם **דאיכא צד לטמא וצד לטהר אלא שהתורה נתנה למטה להכריע ע"פ הרוב** דכתיב אחרי רבים להטות וע"כ סיים קנה לך לב מבין לשמוע כו' שאין לאדם להכריע בלי נטיית והכרעת הלב אך ישקול הדבר בדעתו לפי הבנתו ושכלו טרם שיטה לאחד מן הצדדים...

וזהו כשיטת הר"ן ששני הצדדים נתנו מסיני, ורק ההכרעה נמסרה לחכמינו, אך לפי הרמב"ם צ"ל דהסברות נכונות כשלעצמן, ויש לדון בכל מקרה לגופו, איזו סברא רלוונטית, וכן משמע שם ברש"י, שפרש: 'כולן אל אחד אמרן - אין לך מבני המחלוקת מביא ראיה מתורת אלוה אחר, אלא מתורת אלהינו'.

כלומר המחלוקת עצמה מחודשת בידי אדם ואינה נתונה מסיני, אלא שיש מקור לכל סברא מסיני.

⁵ תורה ליוחנן לובין הי"ו, שהפנה אותי למקור זה ולמקורות חשובים נוספים.

סיכום

עלה בידינו שנחלקו הראשונים מה קיבל מרע"ה בסיני:
 לפי הרמב"ם מרע"ה קיבל רק פירוש מעשי לתורה שבכתב, וכל שאר ההלכות
 והמחלוקות הם מחודשות בידי חכמים, ע"פ דעתם שלמדו מהכללים שנמסרו למשה, ביג'
 מידות או שאר כלים אנושיים.
 לפי הר"ן כל התורה כולה נמסרה למרע"ה, כולל מקרא מגילה וחידושי תלמיד ותיק.

לפי"ז נחלקו בבאור ענין המחלוקות, כיצד יתכן שאלו ואלו דברי אלוקים.
 לפי הרמב"ם רק שורש הסברא נכון, אך בכל מקרה יש לדון איזו סברא שייכת, ורק היא
 נכונה במקרה זה.

כלומר, בכל מחלוקת צד אחד טועה בדימוי והשוואת מקרה זה לכלל הידוע.
 לפי הר"ן ורבותינו הצרפתים, הקב"ה הראה למשה את הצדדים הללו- המחלוקות, ובכל
 דור יש להכריע למעשה ע"פ הרוב. כלומר, שני צדדי המחלוקת הם דבר ה', אלא שלמעשה
 יש לעשות ע"פ המסתבר לבני אדם- רוב החכמים.

נחזור לשתי האפשרויות שהצגנו בהתחלה, האם שאר תושבע"פ שמיימית או ארצית.
 הרמב"ם סבר כאפשרות השניה, שמשה קיבל רק את עיקרי הדברים, אך הפרטים
 והמחלוקות התחדשו ע"י חז"ל.

הר"ן סבר כצד הראשון- כל התושבע"פ שמיימית, אך המחלוקות אינן נובעות משכחה
 או טעות, אלא מצדדים שונים של האמת האלוקית, והם עצמם כולם נמסרו למשה בסיני.

נלע"ד שמחלוקת זו אינה מחלוקת פרשנית בלבד, אלא מחלוקת מהותית בהבנת ענינה
 של תושבע"פ.

לפי הרמב"ם הקב"ה נתן רק תורה (שבכתב) ומצוה (פרוש מעשי = תושבע"פ).
 אבל לפי הר"ן תושבע"פ היא מושג רחב הרבה יותר, כל הצדדים והסברות שבתורה,
 הכל אלוקי, רק ההכרעה הלכה למעשה נתונה לפסיקת רוב החכמים, אך עצם הסברות כולן
 אלוקיות.

ולדרך זו תורה שבע"פ אינה פרשנות מעשית בלבד, אלא העומק, התוכן וההבנה של
 תורה שבכתב.

ד. דברי הרב

הרב נקט כדרכו של הר"ן, וכפי שכתב בסוף הפסקה: 'גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש
 הכל נאמר למשה מסיני'.

ועל כן אנו נעסוק בשיטת זו ונברר אותה.

לפי הר"ן הקב"ה הראה למרע"ה מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ואפילו מקרא מגילה, כמבואר בגמ' מגילה (יט:).

וצריך להבין, אם הקב"ה הראה הכל למשה, כיצד תלמיד ותיק עתיד לחדש זאת? ומאיך גיסא יש לשאול, כיצד יתכן להראות למשה מקרא מגילה, הרי זהו חידוש של אנשי כנה"ג ואינו כלול בתורת משה?

עוד נסיף ונשאל, מדוע הקב"ה לימד את משה מט' פנים לטמא ומט' פנים לטהר, האם לא היה טוב לקבל תורה פשוטה וחד משמעית ללא מחלוקות וסיבוכים?

עוד צריך להבין, אם הכל ניתן בסיני, מדוע לא נכתבה תושבע"פ?

ובעצם השאלה היא מהו ההבדל בין תורה שבכתב לתושבע"פ, הרי ס"ס שתייהן אלוקיות וניתנו בסיני?

נראה שהרב זצ"ל בא לענות בדיוק על בעיה זו בפסקה שלנו:

תורה שבכתב אנו מקבלים על ידי הצינור היותר עליון... דאים אנו על ידה למעלה מכל הגיון ושכל, חשים אנו רוח אלהים עליון מרחפת עלינו... לא רוח האמה חוללה אור גדול זה, רוח אלהים יוצר-כל יצרה, תורת חיים זאת יסוד יצירת כל העולמים כלם.

בתורה שבעל פה אנו יורדים כבר אל החיים. אנו חשים שהננו מקבלים את האורה העליונה בצנור השני שבנשמה, בצנור המתקרב לחיי המעשה. אנו חשים, שרוח האמה, הקשורה כשלהבת בגחלת באור תורת אמת, היא גרמה באפיה המיוחד, שתורה שבעל פה נוצרה בצורתה המיוחדת. ודאי כלולה היא תורת האדם הזאת בתורת ד', - תורת ד' היא גם היא. העין הפקוחה של צופה באספקלריה המאירה, הנאמן בכל בית ד', לא אפשר שממנה תהיה נעלמת שפעת-חיים זאת לכל פתוחיה. גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נאמר למשה מסיני.

תורה שבכתב היא 'תורת אמת' - אלוקית שמימית, אין לבני האדם נגיעה בתורה עליונה זו, אמת אלוקית מוחלטת; לעומת זאת תורה שבע"פ היא 'תורת' האדם' יצירה אנושית, הנובעת מרוח האומה.

מהיכן הוציא הרב את דבריו? ומהי משמעותן?

כתב הטור (אורח חיים סימן קלט), וז"ל:

ומטבע של ברכה אחרונה כך הוא אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו פי': תורת אמת היא תורה שבכתב, וחיי עולם נטע בתוכנו היא תורה שבע"פ דכתיב (קהלת יב) דברי חכמים כדרבונות וכמסורות נטועים.

מבואר בדברי הטור שתורה שבכתב נקראת 'תורת אמת', תושבע"פ נקראת 'חיי עולם'.

תורת אמת.

המושג 'תורת אמת' מבואר בדברי המהר"ל (נתיב האמת - פרק ג) וז"ל:

בשעה שבא הקב"ה לברא את האדם הראשון נעשו מלאכי השרת כתיב חכמים וחבורות חבורות מהם אומרים אל יברא ומהם אומרים יברא הה"ד חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים ואמת אומרת אל יברא שכולו שקרים...

אמנם האמת אמר אל יברא כי הוא המדה שיש בעולם העליון דהיינו שהם שכליים יודעים ומשיגים האמת לא ישקרו, והבחינה הזאת לא נמצאת באדם כי האדם מלא שקרים וא"א שלא יהיה האדם משנה ומשקר והכתוב אומר כל אדם כוזב... ואמר מה עשה הקב"ה השליך האמת ארצה שנא' ותשלך אמת ארצה, ר"ל שנתן התורה לארץ כי התורה בפרט היא תורת אמת יותר מן הכל לכך נקראת תורת אמת, והנה על ידי התורה שהוא השכל האמתי יותר מכל חכמה יש לאדם האמת, אף כי כל אדם כוזב מכל מקום יש בעולם צד בחינה של אמת שהוא גדול מאוד שהיא התורה שאף במלאכים אינו נמצא...

מבואר במהר"ל שהחכמה האלוקית – התורה, מוגדרת כ'אמת', ולכאורה אין מקומה בארץ, שכולה מלאה שקרים- 'כל האדם כוזב', ועל כן קטרגו המלאכים שאין לתת תורה לעוה"ז, וע"כ האמת טענה שאין לברוא את האדם כלל.

וכ"כ המהר"ל גם בדרוש על המצוות (מופיע בסוף באר הגולה):

...אין התורה כשאר חכמות ששיגם האדם מעצמו ולא נתנו לו מהש"י בעצם, כמו התורה שמצד עצמה אין לה חבור אל האדם כלל כאשר היא שכל אלהי נבדל, לכן צריך להתעצם ולהתחבר אליה במעשה ובידיעה:

ובמדרש (בראשית רבה פ"ו) ג' דברים נתנו במתנה לעולם ואלו הן תורה מאורות גשמיים תורה שנאמר ויתן אל משה וגו' מאורות שנאמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים גשמיים ונתתי גשמיים בעתם. ביארו בזה כי אלו דברים אינם מצד עולם הזה, שאם היו מצדו לא היו נקראים מתנה לו כיון שמיוחסים וראויים אליו.

מבואר שתורת אמת- שבכתב, היא שמיימית ואינה שייכת בעצם לעוה"ז.

הקב"ה הוריד תורה לארץ- השליך אמת ארצה, אך כאן נוצרה בעיה, כיצד בן אנוש יוכל להשיג אמת אלוקית זו?

תורת האדם-

נראה שעל כך אמרה התורה (דברים ל, יד) 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו'

ופרש"י: כי קרוב אליך - התורה נתנה לכם בכתב ובע"פ:

ובארו השפתי חכמים: קשה לרש"י והא אף כי היא לפנינו קשה הבנת התורה מצד עומק המושג וקוצר המשיג,

ועל זה פירש התורה ניתנה בכתב ובעל פה וא"כ מתוך תורה שבעל פה הבנת התורה קרובה מאד וק"ל⁶:

כלומר אכן אין לנו יכולת השגה ישירה בתורה שבכתב, אנו זקוקים ל'גירסא אנושית' של תורה, וזוהי תורה שבע"פ⁷.

נראה לבאר ענין זה ע"פ העקרון המפורסם של הרצי"ה – 'הזוגיות' בפרשות השבוע.

⁶ תורה לגלעד רוזנר הי"ו, שהאיר את עיני במקור נפלא זה

⁷ יתכן שזוהו המשך הפסוק 'בפיך ובלבבך לעשותו', 'בפיך'- זוהי תורה שבע"פ, 'בלבבך' היינו קדושת נשמת ישראל הנמצאת בכל אחד ואחד מישראל.

הרצ"ה מאריך בשיחות לפרשת השבוע ומסביר תהליך זה:

בכל פגישה אנושית קיימים תמיד שני צדדים: אובקיטיבי וסובייקטיבי - אחת דבר אלוקים שתיים זו שמענו'. בראשונה אנו נפגשים בעצם העובדה שיש וקיים דבר פלוני, אח"כ עלינו להשלים ולשכלל הכרה זו ולהבין כיצד הוא מתפרט אלינו.⁸

לשם המחשה, 'אבן' היא גוש לבן וקשה העשוי מחומר מסויים, זוהי הגדרתה העצמית, אך ביחס אלינו יש לה הגדרות מרובות: בשביל הקבלן היא חומר בנין, בשביל החקלאי היא מכשול בעבודת השדה, ועל זה הדרך.

פרשיות השבוע בנויות בצורה של זוגות זוגות, בכל צמד פרשות ישנה תחילה הופעת הענין מצד עצמו, ואח"כ התפרטות הדבר ביחס אלינו, לדוגמא:

בפרשת לך לך מופיע אברהם אבינו מצד עצמו, אח"כ - בפרשת וירא, מתגלית משמעותו ביחס אלינו.

הרצ"ה הוסיף: 'אחת דיבר אלוקים שתיים זו שמענו- כולל גם את זוגיות של תורה: תורה שבכתב ותורה שבע"פ".⁹

עכשיו אנו מבינים את ההבדל בין תורה שבכתב- אלוקית, 'תורת אמת' = אובקיטיבית ובלתי נתפסת,

לתורה שבע"פ - 'תורת האדם', תורה המותאמת לתפיסה האנושית = סובייקטיבית. לדרך זו פשוט הוא שלא יתכן לכתוב בכתב אלוקי את תורת האדם, שהרי לעולם אין חיבור ישיר בין האמת האלוקית ובין בני האדם, ולכן יש הכרח שתהיה תורה בע"פ, תרגום אנושי - יחסי לאותה אמת אלוקית.¹⁰

לפי דברינו, מובן שלא יתכן שתהיה תושבע"פ פשוטה וחד משמעית ללא מחלוקת.

⁸ וכבר כתב זאת הרב זצ"ל אגרות הראי"ה (ח"א עמ' מז- מח) 'מעולם ידענו ולא הוצרכנו לקנט שיגלה לנו רז זה שכל ההכרות האנושיות סובייקטיביות יחוסיות, זאת היא המלכות בבחינת כלי דלית לה מגרמה כלום, וכן בעקבי הצאן מאמר דעת אלוקים (עמ' קל) 'כל חזיון בין מוחשי בין שכלי, הבא להתיצב במצב של פגישה יחושת אצל כל חש וכל משכיל, מיד מעורר הוא רגש או מחשבה שהיא כפולה, אחת שהיא שתיים, מצד עצמו של החזיון ומצד תאריו המתייחסים אל הנושא'. הערת הרב אבינר (שיחות הרצ"ה בראשית עמ' 148, הערה 6).

⁹ וכ"כ גם בשיחות לאורות התורה בפרקנו.

¹⁰ מדוע לא נכתבה תושבע"פ? הגמ' גיטין ס: הביאה את הפסוק 'אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו'.

רש"י פרש: 'וכי רובי תורתיה ליה לי לכתוב להם והלא באותה שכתבתי להם כמו זר נחשבו'.

אך **תוספות** (ד"ה אתמוהי) כתבו: 'במדרש (שמות רב פ' תשא) אמרינן כמו זר נחשבו שעובדי כוכבים כתבו את התורה ואם היה נכתב הכל לישראל היו עובדי כוכבים הכל כותבין ולהכי קאמר רחמנא אכתוב לו רובי תורה והלא מה שכתבתי להם כמו זר נחשבו שהעתיקו זרים'. וכך מבואר בילקוט שמעוני שהובא לעיל.

אכן לפי"ד התשובה מבוארת, דלא יתכן לכתוב בכתב אלוקי את תורת האדם.

אחר הדברים מצאתי שכבר כתב **הקצות** בהקדמתו כענין זה: 'אם היה הכל בכתב מיד ה' עלינו השכיל, אנחנו כמו זר נחשבנו, כי מה לשכל האנושי להבין בתורת ה', אבל בתושבע"פ משלנו היא, ועיי"ש.

תושבע"פ היא צורת הקבלה האנושית לתורה שבכתב האלוקית, המחלוקות הם הצדדים השונים - המט' פנים, שיש לכל ענין. הסתכלות אנושית – סוביקטיבית, לעולם תהיה מושפעת מהזוית האישית, שהרי כל אחד מתבונן מנקודת המבט שלו, וכשם שאין פרצופיהן שוין, אין דעותיהן שוות, וע"כ בתורת האדם לעולם יהיו מחלוקות. ונראה שהדבר מבואר בנוסח הברכה: 'חיי עולם נטע בתוכנו'.

תושבע"פ איננה פרשנות שכלית תאורטית בלבד, אלא 'נטיעה'-התפתחות וצמיחה של 'חיי עולם' הנתונים לאומה הישראלית. וכפי שמגזע אחד יוצאים ענפים ופירות רבים, כך גם תושבע"פ נטועה היא בעמ"י, צומחת ומתרחבת לענפים שונים, אך כולם שורשן בתורה שבכתב.

'כלולה היא תורת האדם הזאת בתורת ה' - תורת ה' גם היא'

עדין נותר לנו להבין כיצד תורת האדם הזו, כלולה היא בתורת ה', כיצד ראה מרע"ה את חידושי התלמיד הותיק?

הרב מסביר שגם תושבע"פ ניתנה למרע"ה בסיני, אך זוהי הסתכלות באספקלריא מאירה על תורת האדם- ישראל.

תורה שבכתב היא דבר ה', תושבע"פ היא הצורה בה עמ"י יגלה את דבר ה' בעולם.

אכן ישנה התחדשות ע"י חכמי ישראל, אך אי"ז חידוש של תוכן, אלא חידוש של צורה. בדרך משל, ניתן קצת לדמות זאת למשקה הנשפך לתוך כלי, בכלי יש משקה, אך צורתו כצורת הכלי, ומי שיודע את צורת הכלי יודע כיצד יראה המשקה בתוכו. כך גם הראה הקב"ה למרע"ה בסיני, דבר ה' יקלט בכלים ארציים ויקבל צורה ישראלית, וכך תהיה צורת התורה במשך הדורות.

ניתן לומר שהקב"ה הראה למשה את התוכן הפנימי של האומה, את הנטיות הנפשיות המיוחדות לכנסת ישראל, וע"פ כלים ישראלים אלו תקבל התורה את צורתה ועיצובה המעשי.

רוח האומה הזו- נשמת כנסת ישראל, גם היא יצירה אלוקית, וא"כ הצורה שתקבל התורה שבכתב ע"י כנס"י, גם היא בעצם יצירה אלוקית- תורת ה'.

אם נחזור לנוסח הברכה- 'חיי עולם נטע בתוכנו', יש דמיון בין תושבע"פ לנטיעה, וכפי שהעץ מצמיח מה שמונח בשורשו, כך גם תושבע"פ היא גילוי של כל הכנוס והנעלם בתורה שבכתב.

לפי"ז מובן, אכן הראה הקב"ה למרע"ה את התושבע"פ- הצורה הישראלית שתהיה לתורה, דבר זה כולל את כל הצדדים והסברות שיחלקו בהם חכמי ישראל, ואפ' את החידושים שיתחדשו במהלך הדורות ע"י טבעה וסגולתה של האומה כמו מקרא מגילה, והיינו התכונה הישראלית להודות לקב"ה על הצרות והגאולות שתצא לפועל בתקנת אנשי כנה"ג לקרוא את המגילה.

נראה שהרב פותר את הבעיה הלוגית הזו, ע"י ההבחנה שתושבע"פ גם היא אלוקית, אך לא מכח תורה שבכתב, אלא מכח האלוקות שבישראל - קדושת כנס"י, ואת הצורה הזו של האומה הראה הקב"ה למרע"ה.

הרב מסיים את הפסקה ואומר: 'ושני אורים הללו עושים עולם שלם, ששמים וארץ ישקו בתוכו'

תורה שבכתב (שמים) ותורה שבע"פ (ארץ), כאשר ישקו יחד, שני אורים אלו יוצרים עולם שלם, כאשר האידאלים האלוקיים נפגשים עם רוח האומה, מתגלית ונוצרת מציאות שלמה.

כדאי להוסיף את דברי הגר"א (אדרת אליהו דברים לב, א) אליהם הפנה הרצי"ה בפסקה ג':

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. יש להעיר הרבה...

משה רבינו ע"ה הזהירם תחילה על התלמוד המביא לידי מעשה ואמר "האזינו השמים" תחילה, וכוונתו על התורה מן השמים שילמדו לעשותה...

והזכיר דיבור אצל שמים, כי כוונתו במלת שמים על תורה שבכתב כידוע, ובה בחינת קול ודיבור, אבל הארץ רומז על תורה שבעל פה לכן אמר "אמרי פי". ולכן בכל התורה נאמר 'וידבר', ולא תמצא בכל הנביאים וידבר רק פעם אחת...

לפי שבתורה שבכתב נכלל הרבה פרטים ודקדודי מצות בפסוק אחד, אבל בתורה שבעל פה נפרטו כל פרט ופרט בפני עצמו במסכת מיוחדת. ומה שאמר "ואדברה" בתוספת ה', כלל בזה בחינת הארץ גם כן שהיא ה' אחרונה, ונכללת גם כן בדיבור שהיא הפה. ונמצא כשנחשוב ה' של ואדברה לארץ, אז אצל שניהם לכל אחד י"ו אותיות, כי הארץ צריך לכללה בשמים, נוק' בדכורא. ולכן אמר אל השמים בלשון ציווי "האזינו", כי להם מיוחד הדיבור בפני עצמו. והשמים הם שבעה, והארץ היא יחידה, אף שהיא כוללת ונקראת בת שבע ומקבלת מן השמים. וחצי פסוק הראשון הכל באות ה', "האזינו. השמים. ואדברה". הוא נגד חמשת חלקי תורה שבכתב. וחצי השני מתחלת בוא"ו, "ותשמע הארץ וגו', נגד תורה שבעל פה שנכללת בוא"ו, והן ו' סדרי משנה:

לפי הגר"א תורה שבכתב - שמים, עוסקת בכללים, ומשפיעה על תורה שבע"פ - ארץ, שבה מתפרט כל פרט ופרט בפנ"ע. החיבור ביניהם יוצר מציאות שלימה.

ה. סיכום

תורה שבע"פ אינה פרשנות מעשית לתורה שבכתב, אלא הצד הסובייקטיבי שבו כנס"י מקבלת את האלוקות.

רוח האומה פוגשת את התורה שבכתב, ויוצרת תורה שבע"פ בצורה ישראלית.

גם תושבע"פ היא אלוקית, אך לא אותה אלוקות של תורה שבכתב, אלא אלוקות של כנס"י, וא"כ תורת האדם קשורה לתורת אמת ואין כאן דברים נפרדים¹¹, וכיחד הכל תורת ה', וזהו קוב"ה אורייתא וישראל חד הם.

חיבור שמים (תורה שבכתב) וארץ (תושבע"פ) מפרים זה את זה ויוצרים עולם שלם. לפי"ז ניתן להבין שמרע"ה ראה באספקלריא המאירה את הצורה הישראלית הזאת¹² על כל פיתוחיה (הצדדים והמחלוקות).

והן דברי הר"ן שכל המחלוקות = הצדדים הישראליים הסוביקטיביים נתנו בסיני.

¹¹ לרמב"ם יש מרחק בין תורה שניתנה מסיני, ובין דברי חכמינו המחודשים, לפי הרב תושבע"פ היא הצד הסוביקטיבי של תורה שבכתב, וממילא הוא קשור ונובע מהאובייקטיבי, וממילא פשוט שתורה שבע"פ היא התפיסה שלנו בתורה שבכתב, ואין כאן דברים נפרדים.

¹² אולי בצורתה הכללית כדברי המהר"ל תפארת סג.